

Nacionalisme i autosacrifici

Anthony D. Smith

London School of Economics, UK

Els ideals nacionalistes, sovint lligats als sentiments d'autenticitat, han d'expressar les seves intimitats i redescobrir els seus propis orígens, la qual cosa comporta, entre altres, la necessitat d'un seguit d'actes de purificació, que serviran per construir i consolidar el discurs nacionalista lluny, en molts casos, dels esdeveniments i/o accidents històrics. Per tal d'aconseguir aquests objectius, solament és necessari que s'eduqui de manera adient l'ànima per inculcar l'amor necessari per la nació i per estimular els actes d'autosacrifici, individuals i de masses, que exterioritzaran la seva bondat i puresa subjacents i, d'aquesta manera, restabliran l'estat legítim de la nació.

Nationalist ideals, often tied to sentiments of authenticity, need to express their private character and rediscover their own origins, which entails, among other things, the necessity of a series of acts of purification, which serve to construct and consolidate a nationalist discourse that is in many cases far removed from historical events and contingencies. In order to achieve these goals, it's only necessary that the soul be appropriately educated in order to inculcate the requisite love for the nation and to stimulate the acts of individual and mass self-sacrifice that will exteriorize its underlying goodness and purity and, by this means, reestablish the legitimate state of the nation.

Si definim el nacionalisme com un moviment ideològic destinat a la consecució i el manteniment de l'autonomia, la unitat i la identitat per a una població de la qual alguns dels seus membres consideren que constitueix una nació, aleshores la creença del sacrifici per a la nació haurà de ser el centre de l'experiència nacionalista. Aquesta convicció neix de l'ideal nacionalista d'autenticitat, el qual manté que, per tal que les nacions, de la mateixa manera que els individus, siguin verament lliures, han d'expressar les seves intimitats i redescobrir els seus propis orígens. A la vegada, això exigeix actes de purificació, que serviran per depurar l'escòria de les ànimes i de les societats, i eixiran pures i genuïnes. En els seus inicis, darrere tots els acreixements, accidents i corrupcions històrics, la nació és, naturalment, pura i genuïna. Només és necessari que s'eduqui correctament l'ànima per inculcar l'amor necessari per la nació i per estimular els actes d'autosacrifici, individuals i de masses, que exterioritzaran la seva bondat i puresa subjacents i, d'aquesta manera, restabliran l'estat legítim de la nació.

El nacionalisme, tal com assenyala Walker Connor, pot ser *aracional*, però de cap manera irracional. Tenint en compte la premissa de l'autenticitat i la necessitat d'una llibertat positiva i autorealitzadora, la línia de raonament que desemboca en l'autosacrifici de masses esdevé molt clara i intel·ligible. De manera que, si només podem aconseguir la llibertat gràcies a l'autoexpressió completa i no reprimida, i si expressar-nos completament significa desapropiar-nos de tot allò que impedeix l'autoexpressió, aleshores es desprèn que només podrem assolir aquest objectiu mitjançant la purificació de tot allò que obstaculitza la plena expressió de la nostra vertadera existència i de l'essència interior. Ateses les imperfeccions del món en què vivim, és probable que un ideal com aquest comporti sacrifici: de comoditats, de propietat, potser fins i tot de la nostra vida. És amb la contemplació d'aquest sacrifici, i especialment amb la commemoració del sacrifici suprem que, nosaltres, els supervivents, podem treure inspiració per continuar la lluita per aconseguir l'ideal d'una nació pura i legítima.¹

La revolució del nacionalisme es presenta de manera optimista, terrestre, arrelada en el present però també en el sòl, en la pàtria, la qual esdevindrà el vehicle en què podrà arrelar i florir la llibertat. Fotografia: Proclamació de la III República a París el 4 de setembre de 1870.

Des d'aquest punt de vista, no es pot fer cap mena de distinció entre els diferents tipus de nacionalisme, un nacionalisme temperat i moderat, i un nacionalisme extrem i apassionat. A la pràctica, tampoc es pot conservar la distinció sovint citada entre patriotisme i nacionalisme, no només perquè el primer va a parar fàcilment cap al segon, tenint en compte l'estímul necessari, sinó també perquè es confon fàcilment la lleialtat a l'estat territorial amb el compromís, tant cap a la nació ètnica com cívica, especialment entre membres de l'ètnia dominant en un estat concret. Els anglesos i els francesos amb prou feines serien capaços de distingir entre la seva enèrgica lleialtat als estats anglès i francès, respectivament, i les nacions anglesa i francesa; en el cas britànic, els anglesos sempre han vist, a la pràctica, en un nacionalisme britànic només una extensió d'un nacionalisme anglès llunyà. Quant als francesos, ni tan sols s'han plantejat la possibilitat, no cal dir trobar la conveniència, de portar a terme aquesta adaptació mental mínima, almenys fins darreament.²

El que plantejo és que, encara que hi pugui haver, per la força de la circumstància o la disposició social, nacionalistes moderats, el nacionalisme moderat no existeix. En aquest punt, Elie Kedourie segurament tenia raó. Tal com profetitzava, el motiu és que el nacionalisme és en el fons una espècie de contrareligió, una mena de religió secular, política que s'ha valgut de les religions tradicionals, i no precisament en qüestions de forma i d'estil. Kedourie pensava que el naciona-

lisme resultava de l'heterodòxia religiosa, concretament del mil·lenarisme cristià medieval. Això no obstant, tant en termes d'objectius com de composició social, els nacionalismes estan molt allunyats del món de l'apocalipsi. La seva és una ètica d'aquesta autoemancipació mundial, no de fugida del món, que normalment encapçalen la burgesia professional i els intel·lectuals, no els pobres amb estudis bàsics i marginalitzats. La revolució del nacionalisme és optimista i terrestre, no només en el sentit negatiu que no espera cap déu, sinó en el sentit concret que la llibertat de l'autoexpressió genuïna que busca té les arrels en el present i en el sòl. No en qualsevol sòl, naturalment, només en el sòl de la pàtria del poble. Només aquí podrà arrelar i florir la llibertat, només en la pàtria podrà fer-ho l'estat primitiu de la nació i, d'aquesta manera, trobarà la seva autenticitat i bondat essencials.³

Podria semblar que aquesta visió del nacionalisme estigués renyida amb la diversitat de moviments que podem observar: el jacobinisme fer-

1. Sobre la naturalesa *aracional* del nacionalisme, vegeu Connor (1994, cap. 8). Quant a la cerca de la llibertat i la naturalesa, i per l'autoexpressió no reprimida en Rousseau i Herder, vegeu Cohler (1970) i Berlin (1976).

2. Vegeu Colley (1972) per la creació d'un nacionalisme britànic que subsumeix els nacionalismes ètnics antics de Gal·les, Escòcia i Anglaterra; vegeu la crítica a Clark (2000). Per a informació sobre un nacionalisme francès unitari, vegeu Citron (1988) i Bell (2001).

3. Sobre això, vegeu Kedourie (1971, introducció); per a una crítica, vegeu A. D. Smith (1979, cap. 2).

El sacrifici pels ideals nacionalistes és un dels elements que configuren el nacionalisme, sacrifici, de tota manera, que, amb el temps, esdevé font d'inspiració per aconseguir l'ideal d'una nació, en molts casos pura i legítima. Fotografia: Combat en el carrer Rohem, durant la Revolució de 1830 a París. Oli de H. Lecomte.

vent de la França revolucionària, el nacionalisme imperial de la Gran Bretanya i del Japó prebèl·lics, els nacionalismes religiosos del BJP o de la Jamaat-i-Islami, el nacionalisme liberal de la Txecoslovàquia d'entreguerres, i els nacionalismes multiculturals del Canadà, Austràlia i els Estats Units. No hem de negar aquesta varietat d'expressió per recalcar la unitat subjacent de fonaments en el nacionalisme. Així, pel que fa a les comunitats *nacionals* duradores, la lògica del nacionalisme que n'apuntala la solidaritat se sustenta en la premissa del mateix ideal d'autenticitat, exigeix la persecució dels mateixos objectius de la unitat nacional, l'autonomia nacional i la identitat nacional, i assumeix la divisió idèntica del món en nacions històriques i discretes que pugnen per la llibertat en plena autoexpressió. Aquest fet esdevé visible en el moment en què es posa una amenaça a l'existència o a la llibertat de la comunitat nacional, tant des de fora com des de dins. En aquest moment, fins i tot la nació més liberal, cívica i multicultural de totes se subscriu a la lògica del nacionalisme i als seus ideals d'autenticitat i d'autosacrifici.⁴

Des d'aquest punt de vista, també, la distinció

popular entre un nacionalisme moderat, cívic i, de vegades, multicultural, i un nacionalisme ètnic intolerant, exclusiu i homogeneïtzador es presenta exagerada i enganyosa. La major part dels nacionalismes inclouen elements de procedència *ètnica* i *cívica*. D'altra banda, només hem de recordar els excessos jacobins del nacionalisme revolucionari francès, que no tenien cap problema a donar-ho tot als jueus com a individus, però res als jueus com a jueus. És necessari que rememorem la història de la discriminació ètnica en societats d'immigrants com Austràlia i la rapidesa amb què van canviar el curs d'un multiculturalisme inclusiu fins a un d'exclusiu. Ni tan sols les classes de nacionalisme més liberal i "cívic" han estat lliures de xenofòbia ni de pràctiques discriminatòries, tant cap als gitanos, a la República Txeca, com als albanesos, a Itàlia.⁵

Si deixem de banda el raonament desitjós, trobem que els casos reals de nacionalisme varien d'un extrem a l'altre entre els pols de la moderació i de l'extremisme, i entre la reforma pacífica i la revolució violenta. Molt sovint ho fan de cop i volta, i de manera inexplicable. Els motius d'aquesta ràpida oscil·lació es troben, en part, en la

El nacionalisme esdevé una mena de nova religió, secular i política; de fet, en molts casos, els nacionalismes són similars a alguns monoteismes atès que volen desterrar els seus predecessors o rivals. Detall de la pintura commemorativa del retorn al poder de Lluís Napoleó Bonaparte.

naturalesa del nacionalisme com a religió política del poble, encara que, potser fins i tot més en les circumstàncies variables en què sorgeix i actua. La potencialitat de la violència nacionalista és present des dels inicis, naturalment, de la mateixa manera que existeix en cada classe de religió i de moviment organitzats. Potser hi és present per duplicat, ja que el nacionalisme té una gran similitud amb les contrareligions monoteistes que buscaven desterrar els seus predecessors i rivals en nom de la veritat, de la mateixa manera que ho havia fet el judaisme al politeisme idòlatra, i el cristianisme i l'islam al judaisme, i entre ells mateixos. Nogensmenys, necessitava l'estímul de les circumstàncies adequades per desenvolupar aquell potencial i obtenir guerrers autosacrificats de la nació.⁶

Tenint en compte que l'objecte de tots els nacionalismes és portar a terme la llibertat de la nació a través d'una autoexpressió completa i sense traves, els seus adherents procuraran eliminar els impediments per a la consecució d'aquest objectiu i, si és necessari, per la força. Per aquest motiu, els nacionalistes poden recórrer a molts exemples d'aquells a qui honren del passat de la

nació putativa. Sovint són profetes i líders de les primeres tradicions religioses dels quals els nacionalistes volen anul·lar les reivindicacions; això no obstant, aquests darrers es volen apropiat dels seus sentiments, ideals i mètodes per a fins personals i polítics. Si Moisès i Elies, Jesús i els apòstols, Mohammed i els seus acompanyants van denunciar els seus oponents i van utilitzar la violència física o verbal per implantar la creença veritable i el bon camí en els seus seguidors o, encara més, si el déu Krishna i la deessa Kali van san-

4. Kedourie (1960) manté la unitat essencial de la doctrina nacionalista per sota de les seves varietats; vegeu també A. D. Smith (2001, cap. 1-2). Fins i tot la distinció habitual entre voluntaristes i varietats orgànics, que resulta de la dicotomia de Hans Kohn (1967) dels nacionalismes «occidentals» i «orientals», no destrueix aquesta unitat.

5. Sobre l'emancipació jueva, vegeu Vital (1990, cap. 1) i Benbassa (1999, cap. 5-6). Sobre la distinció civicoètnica, vegeu Breton (1988) i Ignatieff (1993); per a un debat crític, vegeu A. D. Smith (1995, cap. 4).

6. Quant al concepte *contrareligió*, vegeu Assmann (1997). Per a informacions molt variades sobre la violència nacionalista, vegeu Hechter (1995) i Armstrong (1997).

cionar la violència i la destrucció per inspirar tant el terror com l'honradesa en els seus adoradors, potser els nacionalistes podrien i farien menys quan la situació ho requerrís?

En aquesta recerca, els nacionalistes no només tenien els exemples heroics de les religions antigues; també es trobaven la utilitat en l'herència dels mites i dels símbols, del record i de la tradició, sovint lligats a comunitats ètniques determinades. L'aspecte més important d'aquests recursos culturals ben guardats era el que podríem anomenar el mite del poble escollit, el record de l'època daurada i l'estima al territori sagrat. Aquests llegats preexistents, que encara es mantenen sovint actius entre les poblacions designades, van ajudar a predisposar els nacionalistes per redescobrir i reinterpretar les primeres tradicions religioses i a utilitzar els seus repertoris de mites, records, símbols i valors per als seus propis fins polítics. Així doncs, trobem els primers nacionalistes alemanys en les festes del castell de Wartburg el 1817 i a Hambach el 1832, on celebraven la *Confederació* germànica amb processons, torxes, himnes, sermons, banderes i comunions fervoroses tant de la litúrgia protestant com d'adaptacions fetes sota la seva influència. D'una manera semblant, el 600 aniversari del jurament de Rütli a Suïssa es va celebrar durant dos dies el 1891 a les ribes del llac de Lucerna amb una barreja de cantates i de drames sagrats, processons, campanades, fogueres i discursos polítics que, tant per la forma com per la substància, devien molt a l'estil i als judicis dels oficis i dels sermons eclesiàstics.⁸

Això no obstant, els nacionalistes van adquirir alguna cosa més que els judicis i l'estil de l'herència religiosa de les seves nacions designades; també es van apropiat de creences, pràctiques i litúrgies, sovint a l'engròs. En aquest sentit, el mite dels escollits tenia una força especial. El concepte que una comunitat, ja sigui de presumpta descendència ètnica, de cultura política comuna, o que compartís un culte religiós comú, fos escollida per una deïtat per entrar a formar part d'una aliança perpètua o que li fos encomanada una missió sagrada en el món, encaixava perfectament amb la doctrina nacionalista d'un món de nacions úniques i incommensurables, cadascuna

La identificació entre patriotisme i nacionalisme propicia l'aparició de confusions com és la de la lleialtat a l'estat territorial, especialment entre els membres de l'ètnia, o les ètnies, dominants. Gravat alemany del segle XIX, Atac dels revolucionaris liberals al cos de guàrdia de Frankfurt el 3 d'abril de 1833.

d'elles designada per Déu, la natura o la història per dur a terme la seva contribució legítima. Pobre de la nació o de l'individu que temptés d'impedir que el poble escollit complís el seu pacte o la seva missió encomanada, ja siguin traïdors interns com enemics externs! L'avenç progressiu del poble nomenat per Déu no es podia desviar, tal com proclamava santa Joana, del seu trajecte vertader per desacords interns o per assaltaments externs. «França està sola i Déu està sol», deia la Joana de Bernard Shaw, és la Seva força. I, aquesta força anul·la la seva feblesa, perquè com a *exemplum virtutis* del martiri nacional, Joana i la seva visió d'una França lliure pot inspirar generacions successives de francesos a fer el sacrifici suprem.⁹

Si es considera que el nacionalisme és una religió secular del poble, i la nació una forma de comunió sagrada, aleshores les qüestions sobre el seu ressorgiment actual i la seva comparabilitat amb moviments de restauració religiosa prenen un sentit nou. De la mateixa manera que hi ha hagut onades successives de moviments de restauració religiosa en el món modern i a finals del segle vint, també podem trobar brots de nacionalismes des de les revolucions americana i francesa i els seus precursors anglesos i danesos: a principis del segle dinou a Alemanya, Polònia i als Balcans, així com a Llatinoamèrica; a la primavera de 1848; a finals del segle dinou, els nacionalismes de l'Europa del nord i de l'est, i també ir-

landesos fonamentats en la llengua i l'etnicitat; a principis del segle vint, els nacionalismes de l'Orient Mitjà, l'Índia i l'Extrem Orient; durant els nacionalismes feixistes de mitjan segle a Europa i al Japó, i els moviments de resistència durant la Segona Guerra Mundial; en la postguerra, els nacionalismes anticolonials de l'Àfrica Subsahariana i d'Àsia; en la renaixença ètnica autonomista de l'est durant la dècada dels seixanta i dels setanta; i, més recentment, en els nacionalismes ètnics que van precedir la descomposició de l'hegemonia comunista en l'antiga Iugoslàvia, a l'Europa de l'est i a l'antiga Unió Soviètica. Val la pena que recordem aquesta història quan utilitzem la revivificació com a element contingent sobre els efectes de la globalització? si no és que, naturalment, situem el començament de la globalització en el segle divuit.¹⁰

Si seguim el corrent principal per localitzar el salt cap a la interdependència econòmica, la política global i la comunicació de masses de finals del segle vint, aleshores aquests processos globalitzadors només podran servir de referència per a una fracció de nacionalismes, en termes històrics; després, la qüestió passarà per l'aïllament d'una classe nova i especial de nacionalisme virulent, que no estaria present en les primeres èpoques. Això no obstant, quant a la inclinació a

- 2) la discriminació i el conflicte ètnic,
- 3) la violència terrorista i de masses,
- 4) l'autosacrifici individual i de masses,

hi ha pocs elements, a part de la tecnologia i del mètode, per diferenciar els nacionalismes ètnics recents i el ressorgiment ètnic de l'antiliberalisme nacionalista, els conflictes ètnics, la violència de masses i l'autosacrifici primers. Pel que fa a la magnitud, l'abast i la intensitat de la violència, seria difícil trobar avui en dia un moviment nacionalista que rivalitzi amb els genocidis nacional-feixistes de mitjan segle vint, o identificar una mena d'«ultranacionalisme» que es diferenciï dels primers nacionalismes, tant de caire «cívic» com «ètnic». És necessari que recordem constantment la repressió ètnica antiliberal i religiosa, el terrorisme i la violència de masses, i la crida a l'autosacrifici individual i en massa en nom de la pàtria, exercit pel nacionalisme cívic dels jacobins el 1793-4. Aquest fet seguia inexorablement la lògica d'una religió secular del poble i una concepció de la nació com a comunitat única, autèntica i moral, i una comunió sagrada dels ciutadans divinitzant-se en les grans festes de la Revolució.¹¹

7. Kedourie (1971, introducció) ofereix exemples dels usos nacionalistes de les religions. Quant a la utilització per part de Tilak del culte de Kali i del Bhagavad-Gita, vegeu Adenwalla (1961). En línies més generals, sobre les relacions entre la religió, l'etnicitat i el nacionalisme, vegeu Armstrong (1982) i Hastings (1997). Per a una visió diferent de la «invenció» nacionalista de les tradicions, vegeu Hobsbawm i Ranger (1983).

8. Mosse (1975, 77-9, 83-5) ha explicat gràficament aquests primers festivals alemanys. Per a l'origen històric de les celebracions suïsses sesquicentenàries de 1891, vegeu Kreis (1991).

9. Sobre Joana d'Arc, vegeu Warner (1983). Els «usos» del seu culte per a diversos interessos socials i faccions polítiques estan documentats a Gildea (1994, 154-65).

10. Sobre el ressorgiment ètnic d'occident, vegeu els assaigs de Stone (1979) i A. D. Smith (1981). Quant als estats nacionals successors de l'antiga Unió Soviètica, vegeu Bremmer i Taras (1993).

11. Sobre el nacionalisme de la Revolució Francesa, vegeu O'Brien (1988); quant a les festes revolucionàries, vegeu Herbert (1972).

1) l'antiliberalisme o l'antidemocràcia, o ambdós,

Nun haben wir wieder eine glückliche Zukunft

Dafür danken wir dem
führer am 4. Dezember

La lògica del nacionalisme en les comunitats nacionals duradores té com una de les seves bases els ideals d'autenticitat. Cartell de propaganda nazi dels anys trenta del segle XX.

mens que, tal com va comentar Benedict Anderson, s'assemblen més a la cultura i a la religió que a les ideologies polítiques.¹³

Per tant, la recerca sobre els nacionalismes s'hauria de concentrar menys en les seves organitzacions, mètodes i tàctiques específics que en les bases sagrades de les identitats nacionals i en els recursos culturals de la religió secular del nacionalisme. En altres paraules, tot i que les reivindicacions econòmiques i la impotència política desenvolupen papers clarament importants com a elements contributius, acceleradors i multiplicadors, les arrels de la violència nacionalista s'han de buscar en les tradicions de diversos símbols, mites, records i valors que formen l'herència de les comunitats ètniques i etnicoreligioses concretes, i els seus usos en situacions determinades. S'ha de posar de relleu que, tot i que el nacionalisme és una religió secular i una cultura global, també està encastat en ambients històrics i socials concrets. Els nacionalismes dels atjehs i dels bascos, dels kurds i dels quebequesos no treuen la força de les relacions globals o transnacionals, sinó dels patrimonis ètnics específics i de les situacions geopolítiques. Tot i que comparteixen creences i ideals comuns, l'especificitat dels seus nacionalismes és el punt d'atracció per a aquests moviments, de la mateixa manera que ho és el caràcter distintiu de les seves identitats nacionals, que dota les nacions d'Europa i d'Orient més estabilitzades del seu perfil clar, d'elasticitat i de durabilitat. En altres paraules, els nacionalismes no són substituïbles; cadascun d'ells s'inspira en una constel·lació única de mites, records, valors i símbols, codificats en una diversitat de costums, rituals, lleis, literatures, estils artístics i aspectes semblants. És això, el que els dona poder.¹⁴

Evidentment, no estic dient que no hi hagi matisos de nacionalisme, diferències pel que fa a les actituds nacionalistes davant dels valors liberals, la democràcia, els drets civils i la igualtat, i, per tant, que tots els nacionalismes siguin «extrems» o «benignes» en la mateixa mesura. Certament, aquest no és el cas. Els nacionalistes són tan in-conseqüents com qualsevol altra persona i, a més, són perfectament capaços de combinar la seva religió secular del poble amb un gran ventall d'ideologies polítiques i de programes socials. Aquest ha estat, de fet, un dels punts forts del nacionalisme: l'habilitat proteica de canviar de forma «barrejant-se» amb tota classe de moviments, programes i ideologies, mentre conserva els seus ideals d'autenticitat, puresa i sacrifici, i els seus objectius fonamentals d'autonomia, unitat i identitat.¹⁵

Per aquest motiu, també crec que, malgrat que podem descriure assumptes recurrents i una certa actitud de nacionalisme, no podem separar perfectament les tàctiques, les organitzacions i les operacions pròpies peculiars del nacionalisme, o d'un subconjunt de nacionalismes. D'altra banda, la diferenciació entre moviments «extrems» i més «benignes», significa aplicar un criteri extern de valor dubtós, derivat del liberalisme, a fenò-

Per comprendre millor els nacionalismes, els hauríem de relacionar amb el sentit d'identitat ètnica d'aquelles poblacions de les quals defensen la causa; això, a la vegada exigeix una anàlisi històrica i sociològica a llarg termini quant a la formació i al desenvolupament de les comunitats ètniques (o ètnies), amb un enfocament especial en el món subjectiu i interior de les ètnies i dels nacionalismes. Per tal d'entendre aquest món interior, hem d'explorar els records compartits, els

*Les derives cap a pràctiques
discriminatòries i de càire xenòfob han
estat molt presents al llarg dels temps.
Refugiats serbis durant la Primera Guerra
Mundial.*

mites, els símbols i altres elements concrets en el seu marc històric i social, i la manera en què s'han reinterpretat i alterat amb el pas del temps per així trobar condicions canviants. En aquest sentit, ja he comentat la importància de la creença en els ètnics escollits, el mite de l'elecció ètnica. El lligam de les pàtries històriques és igualment important. Resulta de la territorialització de la memòria en forma de *paisatges ètnics*; les memòries compartides de l'etnohistòria i les seves «èpoques daurades» pròpies; i l'ideal de l'autosacrifici col·lectiu per assegurar un destí nacional gloriós. Si examinem la naturalesa i el rol d'aquestes creences, ideals i lligams en relació amb l'ideal d'autenticitat nacional i els objectius de l'autonomia nacional, la unitat i la identitat, podrem arribar a comprendre millor els orígens de les aspiracions nacionals i de la violència nacionalista.¹⁵

Què podem dir del futur? Podem apreciar algun tipus de disminució en aquelles aspiracions i en la violència? Què fan els processos globalitza-

---

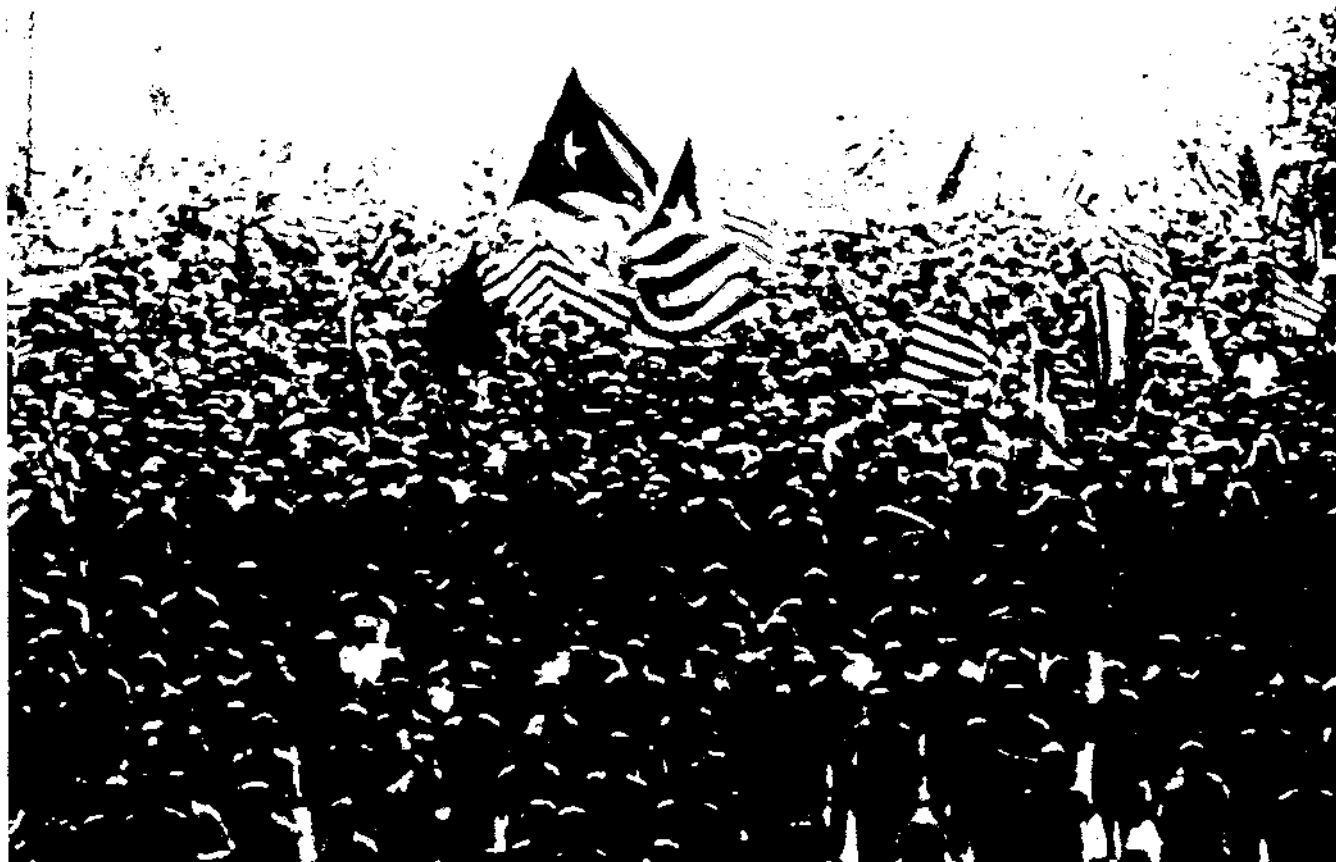
12. J. H. Kautsky (1962) també va recalcar la qualitat proteica del nacionalisme. Freedman (1998) considera que el nacionalisme només és una ideologia política i en redueix els motius fins al punt que esdevé tant una ideologia «inconsistent» com paràsita d'altres ideologies «consistents». Això és interpretar incorrectament la idea bàsica del nacionalisme.

13. Vegeu Anderson (1991, cap. 1); Kedourie (1960) també ho va puntualitzar, però això no el va lliurar d'una condemna total del nacionalisme des d'un punt de vista religiós i conservador.

14. Sobre aquesta posició sobre l'«encastament» del nacionalisme, vegeu A. D. Smith (1995, cap. 6).

15. Sobre aquests mites, símbols, records, etc., vegeu A. D. Smith (1986, cap. 8); i per a breus declaracions sobre l'«etnonacionalisme», vegeu Hutchinson (2000, cap. 3).

Un dels elements sobre els quals s'hauria de concentrar la recerca analítica sobre el que signifiquen els nacionalismes haurien de ser les bases "sagrades" de les identitats nacionals. Fotografia: manifestació en la Transició democràtica a Barcelona.

dors: empitjoren o arruïnen el sentit d'identitat nacional i la virulència dels moviments nacionalistes? En certa manera, fan les dues coses. Per començar, allunyen dels estats nacionals existents els seus poders i funcions econòmics i part dels polítics, i, a través de l'emigració intensificada, atenuen el sentit d'una identitat nacional culturalment homogènia. Però, per la mateixa raó, la interdependència econòmica, la política global i la comunicació massiva tendeixen a intensificar els antagonismes ètnics existents i n'inciten de nous, principalment amb el creixement de l'hostilitat cap als emigrants i els sol·licitants d'asil. D'una manera semblant, mentre que la globalització ha ajudat a estimular la barreja de cultures, ha eradicat, per contra, les imatges tradicionals de la identitat nacional sostinguda per les generacions passades, també ha aguditzat el debat i ha fomentat reinterpretacions de les identitats nacionals, més que no pas de la seva decadència o la seva dissolució.¹⁶

Pel que fa a la religió secular del nacionalisme, les recrudescències recents del que Michael Billig anomena nacionalisme «apassionat» al Caucas, a Israel i a Palestina, i al subcontinent indi, sense esmentar l'antiga Iugoslàvia, amb prou feines ofereixen fonaments per a la tesi del seu ràpid desbancament. El fet més important és que

els nacionalismes forts i de continuïtat visibles als Estats Units, al Quebec, a França, a Espanya, a Irlanda del Nord, a Grècia i a Turquia, en el món àrab, a l'Iran o a l'Índia, per esmentar només uns quants casos, tampoc li donen gaire suport. Els motius no són difícils de trobar. L'estructura d'una societat internacional basada en els principis del pluralisme polític i cultural; les funcions social, política i cultural que porta a terme el nacionalisme per a les persones i per a les comunitats; la desigualtat dels llegats etnohistòrics de moltes ètnies i nacions; i l'encastament històricament profund de molts nacionalismes, tant pel que fa a les seves herències ètniques com per les seves situacions de desigualtat i, sovint, d'impotència: aquests són alguns dels procediments principals que continuen amenaçant l'estabilitat de qualsevol ordre interestatal, i apunten a més dècades d'aspiracions frustrades i de violència explosiva per part dels adherents a la religió secular del nacionalisme.¹⁷

16. Sobre la globalització i el nacionalisme, vegeu els assaigs a Featherstone (1990) i Guibernau (2001); per a una crítica sobre l'argument de la suplantació, vegeu A. D. Smith (1995, cap. 1).

17. Sobre els nacionalismes «apassionats» i «corrents», vegeu Billig (1995).

Bibliografia

- Adenwalla, M. (1961) «Hindu concept and the *Gitak* in early Indian national thought», a R.A.Sakai (ed.) *Studies on Asia*. Lincoln: University of Nebraska Press.
- Anderson, Benedict (1991) *Imagined Communities: Reflections on the Origins and Spread of Nationalism*. Londres: Verso.
- Armstrong, John (1982) *Nations before Nationalism*. Chapel Hill: University of North Carolina Press.
- Assman, Jan (1997) *Moses the Egyptian: The Memory of Egypt in Western Monotheism*. Cambridge MA i Londres: Harvard University Press
- Benbassa, Esther (1999) *The Jews of France*. Princeton University Press
- Bell, David (2001) *The Cult of the Nation in France, 1680-1800*. Cambridge MA: Harvard University Press.
- Berlin, Isaiah (1976) *Vico and Herder*. Londres: Hogarth Press.
- Bhabha, Homi (ed)(1990) *Nation and Narration*. Londres i Nova York: Routledge.
- Billig, Michael (1995) *Banal Nationalism*. Londres: Sage.
- Bremmer, Ian i Taras, Ray (eds)(1993) *Nations and Politics in the Soviet Successor States*. Cambridge University Press.
- Breton, Raymond (1988) «From ethnic to civic nationalism: English Canada and Quebec». *Ethnic and Racial Studies* 11, 1, 85-102.
- Citron, Suzanne (1988) *Le Mythe National*. Paris: Presses Ouvriers.
- Clark J.D. (2000) «Protestantism, Nationalism and National Identity, 1660-1832». *The Historical Journal* 43, 1, 249-76.
- Cohler, Anne. *Rousseau and Nationalism*. Nova York: Basic Books.
- Colley, Linda (1992) *Britons: Forging the Nation, 1707-1837*. New Haven CT i Londres: Yale University Press.
- Connor, Walker (1994) *Ethno-Nationalism: The Quest for Understanding*. Princeton University Press.
- Featherstone, Mike (ed)(1990) *Global Culture: Nationalism, Globalisation and Modernity*. Londres, Newbury Park i Nova Delhi: Sage Publications.
- Freeden, Michael (1998) «Is nationalism a distinct ideology?». *Political Studies* XLVI, 784-65.
- Gildea, Robert (1994) *The Past in French History*. New Haven CT i Londres: Yale University Press.
- Guibernau, Montserrat (2001) «Globalisation and the Nation-State». A: Montserrat Guibernau i John Hutchinson (ed.) *Understanding Nationalism*. Cambridge: Polity.
- Hastings, Adrian (1997) *The Construction of Nationhood*. Cambridge University Press.
- Hechter, Michael (1995) «Explaining Nationalist Violence». *Nations and Nationalism* I, 1, 53-68.
- Herbert (1972) *David, Voltaire, Brutus and the French Revolution*. Londres: Allen Lane.
- Hobsbawm, Eric; Ranger, Terence (ed.)(1983) *The Invention of Tradition*. Cambridge University Press.
- Hutchinson, John (2000) «Ethnicity and modern nations». *Ethnic and Racial Studies* 23, 4, 651-69.
- Ignatieff, Michael (1993) *Blood and Belonging: Journeys in the New Nationalisms*. Londres: Chatto and Windus.
- Kautsky, John (ed.) (1962) *Political Change in Underdeveloped Countries*. Nova York; Wiley.
- Kedourie, Elie (1960) *Nationalism*. Londres: Hutchinson.
- Kedourie, Elie (ed)(1971) *Nationalism in Asia and Africa*. Londres: Weidenfeld and Nicolson.
- Kohn, Hans (1967) *The Idea of Nationalism*. New York: Macmillan.
- Kreis, Jacob (1991) *Der Mythos von 1291: Zur Entstehung der Schweizerischen Nationalfeiertags*. Basel: Friedrich Reinhardt Verlag.
- Mosse, George (1975) *The Nationalisation of the Masses*. Ithaca, NY: Cornell University Press.
- O'Brien, Conor Cruse (1988) «Nationalism and the French Revolution». A: Geoffrey Best (ed.) *The Permanent Revolution: The French Revolution and Its Legacy, 1789-1989*. Londres: Fontana.
- Smith, Anthony D. (1979) *Nationalism in the Twentieth Century*. Oxford: Martin Robertson.
- Smith, Anthony D. (1991) *The Ethnic Revival in the Modern World*. Cambridge University Press.
- Smith, Anthony D. (1986) *The Ethnic Origins of Nations*. Oxford: Martin Blackwell.
- Smith, Anthony D. (1995) *Nations and Nationalism in a Global Era*. Cambridge: Polity Press.
- Smith, Anthony D. (2000) *The Nation in History*. Hanover NH, University Press of New England and Cambridge: Polity Press.
- Smith, Anthony D. (2001) *Nationalism*. Cambridge: Polity Press.
- Stone, John (ed.) (1979) *Internal Colonialism*